TARİH Sınıf-11

OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU OSMANLI DEVLETİ'NDE DEMOKRATİKLEŞME HAREKETLERİ

Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren devletle halk arasında irtibatı sağlayan âyan ve eşraf olarak anılan mahallî otoriteler ortaya çıkmıştır. Âyanlar, zamanla devletin içine düştüğü sıkıntılardan faydalanıp bulundukları bölgede güçlerini ve nüfuzlarını genişletmiştir. Âyanların gerek kendi aralarında gerekse devletle yaptığı mücadeleler, sosyal yapıyı ve siyasi dengeleri bozmuştur. Bir âyan olan Alemdar Mustafa Paşa'nın sadrazam olmasıyla bu dengeler daha da değişmiştir.

Sened-i İttifak

Alemdar Mustafa Paşa, Sultan II. Mahmud'un, tahta geçmesini sağlamış ve kendisi de sadrazam olarak padişahtan daha etkin bir konuma gelmiştir. Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa başkanlığında devlet görevlileri ile İstanbul'a gelen ayanlar arasında geniş katılımlı bir toplantı yapılmıştır. Âyanlara birtakım hak ve imtiyazlar veren Sened-i İttifak 29 Eylül 1808'de kabul edilmiştir. Sened-i İttifak'ın onaylanmasından sonra çıkan bir yeniçeri ayaklanmasında sözleşmenin mimarı Alemdar Mustafa Paşa ölmüştür. Böylece Sened-i İttifak sahipsiz kalmış ve belgedeki şartlar uygulanamamıştır. Siyasi rakiplerini aynı anda karşısına almaktan kaçınan II. Mahmud, zamanla âyanların etkinliğini ortadan kaldırmıştır. Sened-i İttifak, her ne kadar uygulanamamış bir belge olsa da hukuki bakımdan padişahın yetkilerini kısıtlamış ve mutlak otoritesini sınırlandırmıştır.

Tanzimat Fermanı

II. Mahmud 1839'da vefat etmiş ve yerine oğlu Abdülmecid tahta geçmiştir. Osmanlı Devleti'nin iç ve dış sorunlarla karşı karşıya kaldığı bu dönemde, içerde bütünlüğü sağlamak, devletin zayıflamasını engellemek ve Avrupa kamuoyunun desteğini kazanmak için daha kapsamlı yenilik hareketlerine ihtiyaç duyulmuştur. Bu amaçla Sultan Abdülmecid'in emriyle Sadrazam Koca Hüsrev Paşa'nın başkanlığında Bâb-ı Âli'de bir Meşveret Meclisi toplanmıştır. İlmiye mensupları ve bürokratların katıldığı bu mecliste kabul edilen ilkeler, padişah tarafından da onaylanmıştır. Bu ilkeler, Mustafa Reşid Paşa tarafından ilan edilecek olan Tanzimat Fermanı'nın da esasını oluşturmuştur.

Bu süreçte Tanzimat Fermanı, tek başına Mustafa Reşid Paşa tarafından hazırlanmamıştır. Ancak Tanzimat Fermanı'nda geçen "eski idare usulünü tamamen değiştiren bu iradenin dost devletlere duyurulması" ifadesi Osmanlı Devleti'nin, Mısır Meselesi'nin görüşüleceği Londra Konferansı'ndan önce Avrupalı devletlerin desteğini kazanma arzusunu da göstermiştir.

Hariciye Nazırı (Dışişleri Bakanı) Mustafa Reşid Paşa; Tanzimat Fermanı'nı 3 Kasım 1839'da Gülhane Meydanı'nda yüksek rütbeli devlet adamları, ulema, Rum ve Ermeni patrikleri, hahambaşı, esnaf temsilcileri ve sefirlerin de hazır bulunduğu bir törende okumuştur. Töreni Gülhane Kasrı'ndan izleyen Sultan Abdülmecid, ilan edilen hususlara uyacağına dair Hırka-i Şerif Dairesi'nde yemin etmiştir. Tanzimat Fermanı'nda; eskiden devletin güçlü, ülkenin mamur ve halkın refah içinde olduğu ancak son 150 yıldan beri bu durumun zaaf ve fakirliğe dönüştüğü ifade edilmiştir. Ardından gerekli tedbirlerin alınması hâlinde, devletin kısa sürede eski durumuna kavuşacağı belirtilerek bunun için hazırlanması gereken yeni kanunların esasından bahsedilmiştir.

Tanzimat Fermanı'nın önemli maddeleri şunlardır:

- Müslüman ve Hristiyan bütün tebaanın can güvenliği, mal, ırz ve namusu korunacaktır.
- Vergi, herkesin gücü oranında tahsil edilecektir.
- Askerlik tüm Osmanlı tebaası için zorunlu olacak ve askerlik süresi dört veya beş yıl olarak belirlenecektir.
- Hiç kimseye yargılanmadan ölüm cezası verilmeyecek, herkes malını mülkünü istediği gibi tasarruf edebilecektir.
- Ülkenin harap olmasına yol açan rüşveti önlemek amacıyla etkili bir kanun hazırlanacaktır.

Tanzimat Fermanı, Osmanlı Devleti'nde geleneksel yapıyı kökten sarsacak yenilikler getirmiştir.

XIX. yüzyılda Sırpların özerklik kazanması, Yunanların bağımsız olması ve Rusya'nın Panslavizm politikasını sürdürmesi gibi gelişmeler, Osmanlı Devleti'ni zor durumda bırakmıştır. Bu nedenle Tanzimat Fermanı, milliyetçilik akımından etkilenen gayrimüslimlerin devletten ayrılmasını önlemek amacıyla ortaya atılmış ve müslim gayrimüslim eşitliğini esas alan bir Osmanlı milleti oluşturmayı hedeflemiştir.

Tebaanın kanun önünde eşitliğine dayanan Osmanlı birliği siyaseti, Tanzimat Devri'nin en önemli unsurlarından olmuş ve bu siyaset, İslahat Fermanı'nda da devam etmiştir.

SORULAR

1. II. Mahmut döneminde, ayanların gücünü kontrol altına almak için, onlara birtakım hak ve imtiyazlar veren sözleşmenin adı nedir?

A) Sened-i İttifak
B) El-Ariş
C) Balta Limanı
D) Aynalıkavak
E) Londra

Cevap: A

2. Tanzimat Fermanı'nda yer alan;

- Tüm vatandaşların can, mal ve namus güvenliğinin sağlanması,
- Yargılamada açıklık, hiç kimse yargılanmadan cezalandırılmaması,
- Vergide adalet sağlanması,
- Osmanlı vatandaşı olan erkeklerin askerlik yapması,
- Herkesin mal ve mülküne sahip olması, bunu miras olarak bırakabilmesi

maddelerden hareketle aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılamaz?

A) Askerlik görevi vatan görevi haline getirilmiştir.
B) Kişisel hak ve özgürlükler geliştirilmiştir.
C) Kanunun güvencesi getirilmiştir.
D) Sosyal devleti olma yolunda atılan ilk adım olmuştur.
E) Mülkiyet hakkı devlet güvencesi altına alınmıştır.

Cevap: D

3. Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinin amaçları;

I. Avrupalı devletlerin Osmanlı iç iş işlerine karışmasını engellemek,
II. Anayasal yönetimin tekrar uygulanmasını sağlamak,
III. Osmanlı Devleti'nin dağılmasını önlemek.

aşağıdaki hangi seçenekte doğru verilmiştir?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve III
D) II ve III
E) I, II ve III

Cevap: C